

B A B A H
T A R A W A L L Y

Ik ben geen
mango,

*ik ben een
mens*

DE ZIEL VAN
UBUNTU

ten have

Wat is ubuntu?

Ubuntu is een woord dat niet alleen over je tong glijdt, maar diep in je hart weerklinkt. Het is geen theorie, geen abstract idee. Het is een manier van ademen, een manier van zijn. Het is een Afrikaanse wijsheid die zachtjes fluistert: *'Ik ben omdat wij zijn.'*

In de verschillende talen van Afrika vindt dit idee steeds een eigen stem. In het **Sesotho** van Zuidelijk Afrika zeggen ze *Batho Pele* – mensen eerst. De **Zulu** vatten het samen in *Umntu ngumuntu ngabantu*: een mens is pas mens door andere mensen. De **Yoruba** in Nigeria spreken van *Omoluabi*, een mens van goed karakter, integriteit en respect voor de ander. De **Akan** in Ghana zeggen *Nkabom*, een woord vol eenheid en saamhorigheid, en soms ook *Obrempon*, grootmenselijkheid of nobel karakter. Voor de **Wolof** in Senegal is er *Jamm*, wat vrede en saamhorigheid betekent. En in het **Bambara** van Mali, een Mandé-taal, gebruiken ze *mogoya*, de kwaliteit van mens-zijn zelf.

Ubuntu leeft in al deze woorden, in al deze talen, telkens met een eigen kleur, maar altijd met hetzelfde hart: de erkenning dat ons mens-zijn onlosmakelijk verbonden is met dat van anderen.

In ubuntu is *Ubu* het wezen, het ik, dat nog niet zichtbaar is. *Ntu* is datzelfde wezen dat dankzij de levenskracht tot leven

komt: het wij. Alles in beweging, alles is verbonden, alles is wederkerig.

De Zuid-Afrikaanse filosoof Mogobe Ramose herinnert ons eraan dat ubuntu geen kopie is van westers humanisme. Het is geen statisch beeld van menselijkheid, maar een dans. Het is de ademhaling van het dorp, het ritme van consensus, het geloof dat macht altijd van het volk komt.

Ubuntu zegt: verkies het leven van een ander boven je eigen rijkdom. Het vraagt gelijkheid, herstelrecht, transparantie. Het hecht waarde aan huwelijk, kinderen, morele opvoeding. Het eert de natuur; in Afrika is de boom een voorouder, de rivier een leraar, en elke steen een getuige met een ziel.

Ubuntu is een uitnodiging tot harmonie. Harmonie tussen mens en mens, tussen mens en dier, tussen mens en de aarde, en tussen mens en de kosmos.

In dit boek zal ik proberen deze verbindingen te maken. Anansi de Spin zal hierbij helpen: hij is niet zomaar een dier, maar de wever van werelden. Met zijn ragfijne draden verbindt hij het leven van dieren met dat van de mens.

In Afrika weten we: een verhaal over een dier is nooit alleen een verhaal over een dier. Het is een kompas voor het echte leven, een herinnering dat we zonder de dieren, zonder de natuur, zonder elkaar, verloren zouden zijn.

Anansi fluistert, lacht en weeft. Hij nodigt de lezer uit mee te reizen, langs paden waar verhalen ademhalen en waar de wijsheden van de dieren de mens begeleiden naar harmonie.

In dit boek omarmt ubuntu zes condities die de mens compleet maken:

- onvoorwaardelijk accepteren, ook als je het niet begrijpt
- respecteren dat we verschillend zijn
- ieders waardigheid erkennen
- compassie tonen, zelfs voor degene die je teleurstelt
- gastvrij zijn, alsof elke vreemdeling je broer of zus is
- waken over wat ons allemaal toebehoort

In *Ik ben geen mango, ik ben een mens* zet ik deze filosofie naast de westerse nadruk op het individu. Toen ik vanuit Nederland terugkeerde naar mijn thuisland moest de 'ik' oplossen in het 'wij'. Soms botsten die werelden, soms dansten ze samen.

En ik stel jou de vraag: *leef jij als een ik in de wij, als een wij in de ik, of ergens tussenin?*

In *Ik ben geen mango, ik ben een mens* zigzag je van individu naar verbinding, van breuk naar heling, tot je voelt dat gemeenschapszin niet iets is wat je bezit, maar iets wat je wordt.

I.

Ik was geen mango, maar een mens

De dag van mijn eerste vlucht herinner ik me alsof het gisteren was. Mijn moeder, mijn jongere zusje en ikzelf zaten opgepakt in een gammel voertuig, als sardientjes in blik. We ontvluchtten de politieke onrust in ons land en trokken de grens over naar buurland Liberia. Ik was pas vier jaar oud en dit was mijn eerste vlucht. Het zou niet de laatste zijn. Jaren later dwong een bloederige rebellenoorlog me opnieuw te vluchten, ditmaal naar het Westen. Naar Nederland.

Die tweede vlucht voelde anders. Het was alsof je een stevige, bloeiende mangoboom uit de rode aarde rukt en hem in de koude klei van West-Europa plant. Wie heeft er ooit mango's zien groeien op Europese bodem? Het voelt als onmogelijk. Maar deze mangoboom leverde het bewijs dat onmogelijkheden toch kunnen wortelen. Mango's groeien in het koude Europa alleen in kassen en binnenshuis, in een verwarmde, zonnige en vochtige omgeving met een temperatuur tussen de 15 en 21 graden, met extra aandacht voor licht en vochtigheid. Als je een mangoboom extra zorg en aandacht geeft, dan groeit en bloeit hij. Precies hierin zit mijn lijden.

Ik kreeg die extra zorg en aandacht niet, die bood ik mezélf, en misschien noem ik me daarom geen slachtoffer maar een overlever.

Dit is mijn verhaal. Een verhaal over vallen en opstaan, over wortelen in vreemde grond en groeien tegen de klippen op.

Bij aankomst in Nederland dacht ik dat het leven hier makkelijk zou zijn. Een veilige plek, een nieuw begin. Maar niets bleek minder waar. Ik belandde in een asielzoekerscentrum, waar ik zeven lange jaren moest wachten op mijn verblijfsvergunning. Zeven jaar. Geen werk. Alleen wachten. En ondertussen groeiden de protesten van Nederlanders die hun deuren liever gesloten hielden. Daar zat ik, niet als mens, maar als dossier, als nummer, een dossier in een stoffige la.

Steeds weer belde ik mijn vader, en steeds opnieuw uitte ik mijn frustratie: ‘Papa, mijn leven staat stil omdat ik geen papieren heb.’ Tot mijn vader me onderbrak met een andere waarheid: ‘Zoon, als jij papieren nodig hebt, kan ik ze sturen. Wij hebben hier genoeg papier. Maar adem jij met papier? Heb jij papier nodig om te lachen? Om vrienden te maken? Om het zonlicht te voelen? Je leeft! Gedraag je ernaar.’

Sinds dat telefoongesprek sprak ik nooit meer over papieren. Ik besefte: mijn leven ging verder, met of zonder vergunning.

Ik besloot een nieuwe gemeenschap te bouwen. Een eigen dorp, in de Friese kou. Ik werd lid van voetbalclub Drachtster Boys, sloot me aan bij volleybalteam Turfstekers, ging elke zondag naar de Gereformeerd Vrijgemaakte Kerk, al bleef ik moslim. In de kerk werd ik warm onthaald en door kerkgenoten uitgenodigd in huizen waar ik de Nederlandse gewoontes leerde kennen: aan tafel wachten tot iedereen zit, met mes en vork eten, praten over het weer. Op het sportveld leerde ik wat teamgeest was, wat verantwoordelijkheid en vriendschap. En ik leerde een nieuwe taal, Nederlands.

Terwijl ik mijn nieuwe leven vormgaf, groeide er een spanning in me. Ik danste een dans tussen *ik* en *wij*. Ik leefde in twee werelden. Enerzijds moest ik in Nederland individueel functi-

oneren, anderzijds klonk de roep van mijn gemeenschap thuis: *'Vergeet ons niet. Vergeet niet wie je bent. Vergeet niet waar je vandaan komt.'*

Ik begreep toen: migreren is geen loskomen, het is meedragen. Je draagt je familie, je dorp, je wortels met je mee, die laten je nooit los. Een stamboom buigt, maar breekt niet. Een gemeenschap is geen Facebook-groep waar je zomaar uit kunt stappen.

Toen ik na zeven jaar eindelijk mijn papieren kreeg, begon de echte strijd. Ik had geen excuus meer. De wereld lag aan mijn voeten: universiteit, werk, reizen. Maar kan een tropische mango groeien in een klimaat van mist, kou en onvoorspelbare zomers?

Natuurlijk was ik geen mango, maar een mens. En als mens hebben we de gave om te transformeren, te ontkiemen en te bloeien, zelfs wanneer de aarde om ons heen bevroren is. Net als de mango dragen wij leven met ons mee. Het zaad, de pit, is de ziel, de kern van ons wezen; het vruchtvlees, het zachte en veranderlijke, is de geest; en de schil, die de wereld raakt en weerstaat, is het lichaam.

Het leven is de subtiele dans van deze drie-eenheid. Het lichaam vergaat, de geest vervliegt, maar de ziel blijft bestaan. In deze dualiteit van vergankelijkheid en eeuwigheid schuilt de diepe waarheid: alles wat sterft, draagt iets in zich wat blijft. Zo zijn wij, als mens, zowel vluchtig als eeuwig, als vrucht die zowel sterft als zaad geeft.

Ik vond kracht in de Afrikaanse ubuntu-filosofie: *ware* menselijkheid ontstaat niet in isolatie, maar in relatie. Deze gedachte hielp me voorbij het denken in 'wij' en 'zij'. Ik bouwde een dorp, een gemeenschap in een nieuw land, en begon lokaal te denken en globaal te handelen.

Die levensfilosofie werd me al op jonge leeftijd ingeprint. Nadat de rust was teruggekeerd in mijn geboorteland, keerde mijn moeder na onze eerste vlucht met mij en mijn zusje te-

rug. Eenmaal weer thuis besloot ze dat ik bij mijn grootmoeder moest opgroeien. In onze gemeenschap was dat heel normaal: opvoeden was een collectieve taak. Het gezegde *'it takes a village to raise a child'* gold letterlijk voor mij.

En ik, op mijn beurt, moest iets teruggeven aan die gemeenschap.

In het dorp waar ik opgroeide waren er geen hypotheeken, geen banken. De huizen waren van leem, geschilderd met koeienmest. Water werd opgevangen van het dak. Katoen groeide tussen de struiken, en overdag gebruikte je het matras waar je 's nachts op sliep als bank. Niemand wist van Wall Street, Bill Gates, Warren Buffet of Elon Musk.

Ik herinner me een vrijdag, een zonnige dag. Ik was een jaar of vier. We waren terug in Sierra Leone en mijn moeder had mij bij haar moeder in een ander dorp achtergelaten. Ik had een grote koffer meegekregen, vol kleren en schoenen. In het kleine dorp van mijn oma begon ik met school en maakte ik nieuwe vrienden.

Ik herinner me mijn eerste schooldag nog goed. Na school rende ik naar huis met een plan: ik wilde mijn mooiste witte kanten gewaad aantrekken voor het vrijdaggebed. Maar toen ik mijn kist opendeed, ontdekte ik dat bijna al mijn kleren verdwenen waren. Mijn grootmoeder had ze weggegeven aan mensen die ze harder nodig hadden. Zelfs mijn geliefde witte gewaad was weg.

Ik huilde van woede: 'Het zijn mijn kleren!'

Mijn grootmoeder bleef kalm. 'Ik heb jou verdriet gedaan, maar anderen gelukkig gemaakt,' zei ze zacht. 'Delen is zorgen.'

Ik wilde het niet horen en hield mijn oren dicht, maar haar woorden nestelden zich toch diep in mijn ziel. Kort daarna begon ik te geven. Tijdens een voetbalwedstrijd leende ik mijn linkerschoen aan een vriend die in het andere team speelde. Die vriend scoorde een hattrick. Mijn eigen team was boos. Maar toen ik mijn grootmoeder vertelde wat ik had gedaan, zei ze: 'Je hebt goed gehandeld.'

Ik draag haar wijsheid nog steeds met me mee. Haar lessen zijn mijn kompas. Ze leerde me te zien in plaats van alleen te kijken. Te zorgen voor mensen, voor dieren, voor de aarde. En ze herinnerde me eraan: 'Je bent niet uit een boom gevallen. Je komt ergens vandaan.'

Letterlijk zei ze: 'Jij bent geen mango.'

Ik heb geleerd mensen eerst als mens te zien. Dat hielp me om mijn gebreken te accepteren, om in vrede met mezelf te leven. Om niet te snel te oordelen, om tot tien te tellen voordat ik sprak. Niet als zwakte, maar als kracht.

Ik begreep: wie voorbij het wij-en-zij-denken wil leven, moet leren de ander als mens te zien. Vervolgens komt het delen en zorgen. Liefde, gezondheid, rijkdom en geluk komen pas echt tot je wanneer je leert te geven.

En als je niet weet waar te beginnen, begin dan klein. Leer je burens kennen. Zeg hallo. Nodig iemand uit voor thee, koffie of voor een maaltijd. Sluit je aan bij een buurtinitiatief. Zo bouw je een dorp. En wie een dorp kan bouwen, kan een stad bouwen. Een land. Een wereld.

*Ubuntu is een woord dat niet alleen over je tong
glijdt, maar diep in je hart weerklinkt. Het is
geen theorie, geen abstract idee. Het is een
Afrikaanse wijsheid die zachtjes fluistert:
'Ik ben omdat wij zijn.'*

In dit boek gaat Babah Tarawally verhalenderwijs op zoek naar de kern van menselijkheid. Aan de hand van herinneringen en ontmoetingen verkent hij de ubuntu-filosofie: het besef dat we bestaan dankzij elkaar. Die levenshouding legt hij naast het westerse denken, waarin individualisme vaak centraal staat. Tarawally neemt je mee naar een wereld waarin niet alleen mensen, maar ook dieren een stem krijgen.

In Ik ben geen mango, ik ben een mens reis je van individu naar verbinding, van breuk naar heling, tot je voelt dat gemeenschapszin niet iets is wat je bezit, maar iets wat je wordt.

Babah Tarawally is schrijver en columnist bij Trouw. Eerder verschenen van hem onder andere *Gevangen in zwart-witdenken* en *De getemde man* bij uitgeverij Ten Have.

ten have

www.uitgeverijtenhave.nl

